

پژوهش و واکاوی تصورات نادرست و اثرگذار بر پرتفوی سرمایه‌گذاری در بانکداری اسلامی

امیرعباس فرهمند[†]، امیرحسن کسرائی[‡] و محمدحسین رستمی^{*,†}

[†] دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی

[‡] دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات

چکیده. هدف از این مقاله، شناسایی برخی تصورات نادرست مهم در مورد بانک‌های اسلامی است که بر پرتفوی سرمایه‌گذار در قالب تهدیدها، چالش‌ها و فرصت‌ها تأثیر می‌گذارد و سعی شده است تا پنج لایه‌ی مختلف از تصورات نادرست در مورد پرتفوی سرمایه‌گذاران ارائه شود. در این مقاله ۱۳۲ پرسشنامه بین سرمایه‌گذاران مؤسسات مالی اسلامی توزیع و روش رگرسیون چندگانه با کمترین تفاوت معنادار (LSD) را برای تجزیه و تحلیل داده‌ها ارائه شده است. نتایج این مقاله نشان می‌دهد که دو متغیر فرصت و چالش از میان سه متغیر، به شکل مثبت معنادار است و یک متغیر باقیمانده‌ی تهدید در مورد پرتفوی سرمایه‌گذاران، غیرمعنادار می‌باشد.

واژگان کلیدی: چالش‌ها و فرصت‌ها، فقه، لایه‌ها، بدهی محور، تصورات نادرست، پرتفوی سرمایه‌گذاری.

۱- مقدمه

دانش مربوط به اصول بانکداری اسلامی در میان جامعه به خوبی شناخته شده نیست. حتی دانشجویان دانشگاه‌های کشورهای اسلامی نیز آگاهی چندانی ندارند [۲۶]. مقالات نشان داده‌اند که دانش می‌تواند درک بهتر و مثبتی از بانک‌های اسلامی ایجاد کند. این

* نویسنده عهده‌دار مکاتبات

دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۱۵، پذیرش: ۱۴۰۴/۸/۶.

واقعیت می‌تواند نقطه‌ی مرجع مزیت رقابتی باشد. اقتصاد دانش می‌تواند برای بانک‌های اسلامی حیاتی باشد تا در محیطی از فشار رقابتی جمع شده حفظ شود [۱۲].

این مطالعه به بررسی رفتار و ایده‌های پنج لایه‌ی تصور نادرست درباره‌ی سیستم بانکداری اسلامی می‌پردازد که در آن، لایه‌ی اول، ایدئولوژی شخص غیرروحانی در مورد بانک‌های اسلامی را شناسایی می‌کند. این شخص غیرروحانی هیچ حساسی در مؤسسات مالی بهره‌دار و غیر بهره‌دار ندارد. در طول بررسی ما، ملاحظه می‌شود که رفتار شخص غیرروحانی در مورد سیستم بانکداری اسلامی بدون هیچ مدرک محکمی کاملاً عجیب بوده است. وقتی از آنها پرسیدیم که چرا شما باید این نوع نگرش را نشان دهید، آنها بلافاصله پاسخ دادند که ما مشاهدات منفی را از افراد دیگر در مورد سیستم مالی اسلامی شنیده‌ایم؛ به همین دلیل می‌گوییم که آن ممنوع است. با این حال، دلایل تصورات نادرست شخص غیرروحانی فاقد قدرت تفکر و مشاهدات است؛ همچنین آنها در مورد سیستم بانکداری اسلامی گمراه شده‌اند. در لایه‌ی دوم تصورات نادرست، ما با سرمایه‌گذارانی که تنها در مؤسسات مالی اسلامی حساب دارند، سر و کار داریم. با این حال، این سرمایه‌گذاران در مورد سرمایه‌گذاری خود تردید دارند، زیرا هنوز مشخص نیست که آیا سود حاصل از سرمایه‌گذاری آنها بدون بهره است یا خیر. این یک مشاهده‌ی کلی است که هر وقت برخی سرمایه‌گذاران یکدیگر را در هر فعالیتی ملاقات می‌کنند، یکدیگر را در مورد کسب و کار بررسی می‌کنند و درباره‌ی سرمایه‌گذاری جدید در کل بازار مشورت می‌نمایند. در بررسی ما مشاهده شده است که اغلب دارندگان حساب مؤسسات مالی اسلامی قادر به تأمین اطلاعات دقیق سرمایه‌گذاران بانک‌های سنتی نبوده و قادر به انگیزه دادن به سرمایه‌گذاران دیگر برای تبدیل سرمایه‌گذاری خود در بانک‌های اسلامی نیستند. تصور غلط پشت لایه‌ی دوم افراد در مورد مکانیک و ساختار محصول بانک‌های اسلامی در قالب بدهی یا در قالب دارایی بود [۹].

با این حال، مطالعات اخیر ویژگی‌های سیستم توسعه‌ی محصول IFI را از طریق یک تحلیل مناسب از بازده سرمایه‌گذاران، اشتراک ریسک و عملکرد بازارهای مختلف بررسی کردند. لایه‌ی سوم متشکل از اقتصاددانان سنتی است که اقتصاد را به خوبی می‌شناسند و درک می‌کنند، اما دانش قوی در مورد سیستم اسلامی معاملات مالی ندارند (فقه و معاملات). در این تحقیق، بیشتر مشاهده می‌شود که این اقتصاددانان مسئله‌ی معاملات مالی اسلامی را براساس دانش اقتصاد سنتی شناسایی و حل می‌کنند. در واقع، لایه‌ی

سوم تصور نادرست، مبتنی بر استفاده از روش حل مسئله و تکنیک‌های تفسیر است که اغلب بر روی سیستم اقتصاد سنتی ساخته می‌شوند [۴۰]. وقتی تیم توسعه‌ی محصول هر محصول جدید را راه‌اندازی می‌کند یا نوآوری جدیدی را در محصولات موجود براساس نیازها و خواسته‌های مشتریان، قبل از راه‌اندازی محصول در بازار ایجاد می‌کند، آنها از کمیته مشورتی شرعی IFI خود تأییدیه می‌گیرند. اربونا [۸] دریافت که بانک‌های اسلامی از ترکیب‌های مختلف قراردادهای فروش و تبادل برای برآوردن الزامات قانونی شرعی در مورد توسعه‌ی محصولات و خدمات جدید و یا ایجاد نوآوری‌های لازم در محصولات موجود و خدمات IFI برای حفظ خواسته‌های سرمایه‌گذاران استفاده کرده‌اند. این بدان معنا نیست که اگر نتایج برخی از محصولات مشابه باشند یا اندکی مشابه باشند، برخی اقتصاددانان می‌گویند که روش‌های کار IFI و توسعه‌ی محصول مشابه سیستم سنتی هستند [۳۸].

لایه‌ی چهارم به اقتصاددانان اسلامی بستگی دارد که دانش کافی از هر دو جنبه‌ی اقتصادی و فقه در معاملات برای درک سیستم‌های مالی اسلامی دارند. این افراد تنها یک تصور نادرست بزرگ درباره‌ی IFI‌ها دارند. با توجه به آنها، اغلب مدل‌هایی که توسط IFI مورد استفاده قرار می‌گیرند از بانکداری سنتی اقتباس می‌شوند، بنابراین این افراد از این مشاهده برای بیان اینکه IFI براساس شرعی کار نمی‌کند، استفاده می‌کنند. پاسخ به این تصور نادرست بسیار ساده و سراسر است؛ اگر IFI‌ها برخی از مدل‌های سیستم بانکداری سنتی را تطبیق دهند و از آنها برای اصلاح این محصولات جدید استفاده کنند، من فکر نمی‌کنم که هیچ مسئله‌ی شرعی در پشت این مدل‌های مالی وجود داشته باشد، زیرا تمام این مدل‌ها توسط هیئت شرعی IFI تأیید شده‌اند و سپس تنها به این شکل به بازار عرضه شده‌اند. یک چیز دیگر برای بررسی این است که هر مدلی که برای هر محصول IFI طراحی شده باشد، باید نیازها و خواسته‌های مشتریان هدف خود را درک کند. مشاهده می‌شود که سیستم بانکداری اسلامی در یک بازار کارآمد و بدون تغییر، مؤثرتر و پایدارتر است [۳۸].

لایه‌ی پنجم متشکل از علما و دانشمندان دینی / اسلامی است که دانش درخشانی در مورد فقه در معاملات و عبادت دارند، اما در مورد معاملات مالی نیز، سطح یکسانی از دانش ندارند تا در مورد معاملات مالی میان دارایی محور، بدهی محور، اسپرد، فرایند تبدیل به اوراق بهادار و ایجاد اعتبار تمایز قائل شوند [۳۹]. افراد فوق‌الذکر در لایه‌ی پنجم،

افسانه‌های کار خودشان هستند، زیرا زمان زیادی را برای فقه و موضوعات مرتبط با آن صرف می‌کنند، بنابراین براساس این دانش، از IFS غاف می‌شوند. در طول بررسی ما مشاهده می‌شود که برخی از دانشمندان کاملاً با IFS مخالف هستند و این سیستم را کاملاً ممنوع می‌دانند، در حالی که اکثر دانشمندان IFS را به صورت جزئی ممنوع می‌دانند و بقیه‌ی دانشمندان اسمی، هرگونه اظهار نظر درباره‌ی IFS را انکار می‌کنند.

در حال حاضر ما یک تصویر آنی برای تمایز بین عوامل دارایی محور، بدهی محور و عوامل دیگر ارائه می‌دهیم. منبع اصلی بانک‌های سنتی برای وام گرفتن در مورد کارمزد اسمی بر روی آن و وام دادن کارمزد بسیار زیاد بر روی آن مبلغ خاص است، بنابراین تفاوت بین هر دو مقدار کارمزد، اسپرد نامیده می‌شود. رابطه‌ی بین هزینه‌ی وجوه و بازده وام‌ها، بدهی محور نامیده می‌شود که به بانک‌های سنتی اشاره دارد. رابطه‌ی بین بازده دارایی‌ها (املاک و خودروی واقعی) و بازده سرمایه‌گذاری (ودیعه، حضانت ایمن) دارایی محور نامیده می‌شود که به بانک‌های اسلامی اشاره دارد. هنگامی که محدودیت‌هایی در اعمال اهرم وجود دارد، نتایج آن به ایجاد اعتبار تبدیل می‌شود [۱۹]. با این حال، اینها عوامل اصلی معاملات مالی هستند که بین هر دو سیستم مالی تمایز قائل می‌شوند. اگر لایه‌ی پنجم افراد قادر به درک کامل این چیزهای اساسی نباشد، پس چگونه می‌توان از آنها انتظار داشت که درک، بررسی و تصمیم‌گیری در مورد معاملات پیچیده‌ی مالی IFI را انجام دهند. با این حال، لازم به ذکر است که بانک‌های اسلامی مشتریان خود را به عنوان شریک مدیریت ریسک و افزایش بازده سرمایه‌گذاری خود می‌دانند. هر وقت بانک‌های اسلامی گزارش سود و زیان خود را ضمیمه کنند، بازار، کارآفرینان بی‌کفایت را از بین خواهد برد. این عنصر، اهمیت نظم و هماهنگی بازار را نشان می‌دهد. بنابراین، سپرده‌گذاران باید مؤسسات مالی را به دقت انتخاب کنند و درک کنند که بانک با حدود شرعی در مورد دیدگاه‌های سرمایه‌گذاری سازگار است [۳۳].

۲- مزایای سیستم بانکداری اسلامی به عنوان فرصتی برای سرمایه گذاران

در بانک‌های اسلامی بین مؤسسات مالی و سپرده‌گذاران از بابت بدهی، همبستگی قوی مشاهده می‌شود، در حالی که از بابت دارایی، این مورد به مؤسسات مالی و وام‌گیرندگان آن انتقال می‌یابد. این زیبایی سیستم بانکداری اسلامی است که هیچ شرکت‌کننده‌ای با

شوکی‌های نظام‌مند غیرمنصفانه مواجه نیست. با این حال، سیستم سرمایه‌ی سنتی غرب چنین شیوه‌های غیرمنصفانه سهام / سود را در میان ذینفعان خود یافته است. یکی از بهترین نمونه‌ها برای درک سرمایه‌گذاران از سیستم سرمایه‌ی سنتی این است که این سیستم در بحران مالی سال ۲۰۰۷ به ویژه در بخش تأمین مالی خانه‌ی اقتصاد جهانی شکست خورد.

بازده در بانکداری اسلامی صرفاً مجموعه‌ای از "اسپرد" بین هزینه‌های وجوه گردآوری شده و بازده سرمایه‌ی پیشرفته در روابط بدهکار - بستانکار سنتی نیست. یکی از الزامات اساسی در قالب واسطه‌گری اسلامی این است که معاملات مالی باید توسط فعالیت واقعی اقتصادی حمایت شوند. این الزام، به طور کلی ثبات مالی را تضمین می‌کند.

نوآوری مالی در امور مالی اسلامی باید در درون این پارامترهای شرعی باشد و در مقابل مقاصد الشرعی (اهداف شرعی) آزمایش شود. مهندسی غیر ضروری مالی منجر به بی‌ثباتی مالی در بحران مالی جهانی ۲۰۰۸ شد. فروش بدهی در حقوق تجاری اسلامی مجاز نیست. همچنین به تحقق منافع مردم کمک می‌کند.

تأمین مالی مبتنی بر بدهی همیشه نیازهای آن بخش‌های جامعه را تأمین می‌کند که قادر به بازپرداخت ایمن و ثابت هستند. تأمین مالی تنها کسب و کارهای با امنیت خوب و دادن الویت کمتر به پروژه‌های بالقوه سودآور منجر به نابرابری درآمد و ثروت و تخصیص نامناسب منابع می‌شود. این رویکرد امنیت محور برای رشد شرکت‌های کوچک تجاری که ممکن است پتانسیل زیادی برای رشد داشته باشند، زیان‌بار است و از این رو، پتانسیل بیشتری برای مشارکت بیشتر در تولید ناخالص ملی (GNP) دارد، اما قادر به ارائه‌ی تضمین بازپرداخت مؤسسات مالی نیست. اتکای بیش از حد به وثیقه، اوراق بهادار و ضمانت، فضای بسیار کوچکی را برای کارآفرینان در مقیاس کوچک ایجاد می‌کند تا از این تأمین مالی که مانعی بزرگ برای رشد اقتصاد است، بهره ببرند.

تأمین مالی اسلامی قول می‌دهد تا انضباطی را که به تضمین رشد و ثبات مالی کمک می‌کند، افزایش دهد.

۳- نظریه اخلاقی بانکداری اسلامی

تصمیم به استفاده از خدمات بانکداری اسلامی نه تنها بر مبنای سود بلکه بر مبنای کسب موهبت‌های الهی (SWT: سبحان و تعالی) است. یکی از راه‌های دستیابی به این موهبت‌ها حمایت از برنامه‌ها برای بهبود و گسترش جوامع مسلمان است. در این راستا، بانک‌های اسلامی به صورت بدون بهره عمل می‌کنند. ایجاد ثروت آنها به عنوان گسترش جوامع مسلمان در نظر گرفته می‌شود و مسلمانانی که به این بانک‌ها کمک می‌کنند در نتیجه کسانی هستند که باید به رستگاری برسند. سود و سرمایه‌گذاری در هنگام تصمیم‌گیری بر رفتارهای مشتریان تأثیر می‌گذارند. انتخاب‌های آنها نه تنها بر مبنای بازده مالی جاری لحظه‌ای است، بلکه عوامل آن در بازده‌های بلندمدت آتی نیز هستند.

براساس نظر الغزالی (۵۰۵H)، اخلاق، ذاتی در طبیعت روح انسان است و از اعمالی متولد می‌شود که بدون تردید، بدون فکر کردن به خود و بدون انعکاس قبلی است. ابن مسکویه [۲۴] بیان می‌کند که اخلاق، شرطی است که مردم را به دنبال شیوه‌های متعددی از رفتار بدون تفکر و توجه هدایت می‌کند. ماوردی [۲۲] در کتاب خود با عنوان "آداب دنیا و دین" نوشت که اخلاق نه تنها توسط قرآن و سنت کنترل می‌شود، بلکه در واقع براساس افکار مربوط به سه جنبه‌ی رفتاری است که عبارتند از: رفتار دینی، رفتار دنیوی و رفتار فردی. رفتار دینی اغلب منجر به درک، دانش و دین می‌شود. شکل رفتاری دوم بر رفتار جهان و اخلاق فردی تمرکز دارد. رفتار فردی به فضایل انسانی مانند تواضع، رفتار خوب، سادگی، خویش‌ن‌داری و اعتماد اشاره دارد.

انسان‌ها برای آنچه برای آنها بهتر است، آزادی انتخاب دارند و در عین حال باید از قوانین الهی (سبحان و تعالی) پیروی کنند. برای مثال، انسان‌ها باید برای کسب حقوق کار کنند که آنها را قادر می‌سازد تا در حین کمک به دیگران، زندگی کنند. حقوق دریافتی می‌تواند برای بسیاری از پیشامدها مورد استفاده قرار گیرد و هر مقدار اضافی می‌تواند در حساب‌های بانکی ذخیره شود. علاوه بر این، اسلام مسلمانان را تشویق می‌کند تا به سرمایه‌گذاری خود ادامه دهند تا درآمد حاصل از چنین سرمایه‌گذاری‌هایی برای دلایل خوب مورد استفاده قرار گیرد [۲۸].

۳-۱- سیستم بانکداری ایده‌آل

این حال، بانکداری اسلامی بخشی از مفهوم گسترده‌تر اقتصاد اسلامی است که هدف آن معرفی سیستم ارزشی و اخلاق اسلامی به حوزه اقتصادی است. به دلیل این بنیان اخلاقی، مفهوم بانکداری اسلامی برای پیروان ایمان اسلامی بیش از یک مفهوم در چگونگی انجام بانکداری است. این تجسم تسلیم به خداوند سبحان و تعالی است، زیرا پیروی از احکام اسلامی یک وظیفه دینی است [۳۶]. براساس این اصل، بانکداری اسلامی را می‌توان به عنوان یک سیستم بانکی که تأمین مالی را فراهم می‌کند، از عوامل غیرقانونی به اسلام آزاد دانست که نه تنها به سهامداران بانک بلکه به ذینفعان بانک مزایایی ارائه می‌دهد. بانکداری اسلامی باید از واگرایی بالقوه بین دارایی‌های واقعی و مسئولیت‌های واقعی اجتناب کند که ممکن است به بانکداری اشتراک سود و زیان (PLS) با برخی عناصر اخلاقی و عدالت ترجمه شود [۱۷].

مدل مضاربه‌ی دو رده‌ای مدلی است که در آن سپرده‌گذاران وجوه خود را به عنوان یک سپرده‌ی مضاربه در بانک قرار می‌دهند که در عوض، بانک، وجوه را از طریق مضاربه در چندین پروژه سرمایه‌گذاری می‌کند. سرمایه‌گذاری مضاربه (رده‌ی دوم) به عنوان یک معامله‌ی مالی پروژه بدون رجوع با استفاده از لیزینگ به عنوان یک وسیله اصلی سازماندهی شده است که در آن بازپرداخت تأمین مالی تنها برای درآمد واقعی تولید شده توسط پروژه تشکیل شده است. سپس، هر پروژه‌ی مجزا، به اوراق بهادار تبدیل شده و به بانک فروخته می‌شود. از آنجا که تمام پروژه‌ها به اوراق بهادار شبه سهام قابل فروش تبدیل می‌شوند، می‌توان از ریسک عدم تطابق موعد پرداخت بین مضاربه‌ی رده‌ی اول و مضاربه‌ی رده‌ی دوم اجتناب کرد. در این مقطع، جایگزین قابل دوام برای این، ابزاری است که از طریق تبدیل دارایی‌ها به اوراق بهادار چنین مؤسسه‌ای یا هر شرکت تابع وابسته به آن ایجاد می‌شود. در حالی که انتقال منابع لازم نیست از طریق تبدیل به اوراق بهادار انجام شود، می‌توان نشان داد که این وسیله، مناسب‌ترین وسیله برای توسعه‌ی ابزارهای مالی اسلامی در محیط سنتی است. یکی از دلایل مناسب بودن تبدیل به اوراق بهادار، شفافیت منبع جریان درآمد است [۲۱].

۳-۲- مفاهیم حکمرانی بانک اسلامی

مدل حکمرانی بانکداری اسلامی براساس مفهوم اقتصادی در قانون اسلامی که از قرآن و سنت سرچشمه می‌گیرد، تدوین می‌شود [۵]. این سیستم اقتصادی بر اصول عدالت، صراحت (بی‌پردگی)، توزیع درآمد، اهداف رفاهی و پاسخگویی به خداوند متعال تأکید دارد.

مطالعات متعددی وجود دارند که همزمان تلاش کرده‌اند اقتصاد، حکمرانی شرکتی و بانکداری اسلامی را به طور همزمان مفهوم‌سازی کنند [۲۰، ۴۴]. این امر تأکید می‌کند که اقتصاد که به طور خاص اصول خود را که در حکمرانی شرکتی و بانکداری اسلامی اجرا می‌کند، مورد بحث قرار می‌دهد. این اصول از طریق سیستم حکمرانی شرکتی اسلامی اجرا می‌شوند و شامل اشتراک سود و زیان و منع رباخواری می‌شوند. علاوه بر این، عبید و نایساری [۲۹] پنج اصل حکمرانی شرکتی اسلامی (ICGP) را تدوین کردند و این موارد شامل پاسخگویی، صراحت و شفافیت، صلاحیت، محرمانه بودن اطلاعات و استقلال مدیریت می‌شوند. این پنج اصل براساس ادغام نظریه‌ی نمایندگی، ذی‌نفع و نظارت تدوین شده‌اند که با اصول اقتصادی اسلامی مرتبط هستند [۲۹]. همچنین، این محققان توضیح دادند که این پنج اصل، موافقت شرکت‌ها را تضمین می‌کنند که شامل بانکداری اسلامی و اصول اقتصادی رسمی در قانون شرعی است [۴].

همچنین، بانکداری اسلامی اصول محرمانگی یا رازداری مرتبط با مسائل بانکداری داخلی مانند حسابرسی، مدیریت منابع و تصمیم‌گیری شرعی را اولویت‌بندی می‌کند [۵]. علاوه بر این، مقالات متعددی بر این موضوع تأکید دارند که اصول اقتصادی اسلامی به دستیابی یا ایجاد رفاه و عدالت برای تمام طرفین کمک می‌کند. علاوه بر این، رفاه و عدالت، اهداف اصلی مدیریت بانکداری اسلامی هستند که به آن اجازه می‌دهد تا از ایجاد سود مانند مدیریت متعارف بانک جلوگیری شود [۵]. با این حال، انطباق مدیریت بانکداری اسلامی با شریعت، عاملی تعیین‌کننده برای تحقق این هدف است. علاوه بر این، افزایش انطباق مدیریت بانک اسلامی با قانون شریعت، مسیر بانک را برای دستیابی به موفقیت و عدالت میسر می‌سازد [۱۵]. با این حال، مطالعات تجربی متعددی نشان داده‌اند که عامل موفقیت بانکداری اسلامی تحت تأثیر انطباق مدیریت بانکداری با

قانون شریعت است. در عین حال، شکست بانک ناشی از عدم انطباق مدیریت بانکداری اسلامی با قانون معامله است.

۳-۳- اهداف بانکداری اسلامی

اساساً فلسفه‌ی بانکداری اسلامی را می‌توان به طور کامل در زمینه‌ی اهداف کلی سیستم اقتصادی اسلامی درک کرد. بسیاری از اقتصاددانان برجسته‌ی اسلامی مانند صدیقی [۴۲] و نقوی [۲۷] ادعا می‌کنند که بانکداری اسلامی زیر مجموعه‌ای از سیستم اقتصادی کلی اسلامی است که در تلاش برای یک جامعه‌ی عادلانه، منصفانه و متعادل است که در اهداف شرعی به صورت عمیق تجسم و حکاکی شده است (همچنین به عنوان مقاصد شرعی شناخته شده است). بر این اساس، بسیاری از محدودیت‌ها (مانند بهره، قماربازی، ریسک‌های اضافی و غیره) در حال فراهم کردن یک میدان بازی برای حفاظت از منافع و مزایای تمام طرف‌های درگیر در معاملات بازار و ترویج سازگاری اجتماعی هستند. علاوه بر این، بانکداری اسلامی به عنوان یک سیستم مبتنی بر چارچوب وابسته به اخلاق و اخلاقی قانون شریعت اسلامی، با هنجارهای اخلاقی و تعهدات اجتماعی مشخص می‌شود [۲۵]. بنابراین، بانکداری اسلامی بسیار فراتر از اجتناب از مطالبه‌ی بهره و انطباق با نکات فنی و الزامات قانونی در ارائه‌ی محصولات مالی اسلامی است. این سیستمی است که هدف آن، کمک به تحقق اهداف اجتماعی - اقتصادی و ایجاد یک جامعه‌ی عادلانه است [۱۶]. در فرآیند انجام تجارت، بانک‌های اسلامی به دنبال ایجاد تعادل پایدار بین کسب درآمد و صرف مخارج برای دستیابی به بهبود کل جامعه هستند.

العمر و عبدالحق [۷] وظیفه‌ی بانک‌های اسلامی نسبت به جامعه را نشان دادند که در آن، آنها با ارائه‌ی یک بیان روشن برجسته در بیانیه‌ی عمومی اتحادیه‌ی بین‌المللی بانک‌های اسلامی عمل می‌کنند:

سیستم بانکداری اسلامی شامل یک مفهوم اجتماعی است که لزوماً با نظم اسلامی مرتبط است و مشخصه‌ی خاصی را نشان می‌دهد که بانک‌های اسلامی را از دیگر بانک‌ها براساس فلسفه‌های دیگر متمایز می‌سازد. بانک اسلامی در اجرای تمام فعالیت‌های بانکی یا توسعه‌ی خود، به طور عمده پیامدهای اجتماعی را که ممکن است در مورد هر تصمیم یا اقدامی از سوی بانک به همراه داشته باشد، مورد توجه قرار می‌دهد.

۴- مرور مقالات

بانکداری اسلامی مبتنی بر اصول اسلامی است؛ همچنین بر ممنوعیت بهره اما اشتراک سود و ضرر و زیان متمرکز می‌باشد. از این رو سرمایه‌گذاران نه میزان سود پیشوندی و نه بازپرداخت سرمایه‌ی سپرده شده در سیستم بانکداری اسلامی را تضمین نمی‌کنند. علاوه بر این، اصول بانکداری اسلامی را می‌توان به صورت زیر بیان کرد: ممنوعیت ربا (حرام‌خواری یا بهره)؛ ممنوعیت غرار (ریسک، مخاطره و عدم اطمینان)، ممنوعیت سفته‌بازی (قمار یا هر نوع بازی شانسی)؛ ممنوعیت استفاده یا خرید و فروش برخی از کالاهای ممنوعه مانند محصولات الکلی، مواد مخدر و گوشت خوک؛ اشتراک سود و ریسک در کسب و کار؛ پرداخت و جمع‌آوری زکات (حمایت از فقرا)؛ و "تکافل" ابزار مجاز منطبق بر اصل ضمانت مشترک در شرع که مشوق کمک متقابل است [۳۲]. بدیهی است که می‌توان استدلال کرد که سیستم بانکداری اسلامی تنها می‌تواند بر دو اصل اساسی عمل کند که عبارتند از اشتراک سود / منع بهره و قانون اسلامی / شرعی. همچنین محمد [۲۵] اظهار داشت که حامیان در بانک‌های اسلامی می‌توانند از طریق راه‌های مختلفی از جمله بازده سرمایه‌ی خود در زمانی که آن سرمایه در یک شرکت تجاری استفاده می‌شود، از طریق اشتراک سود در زمانی که سرمایه یا بخشی از سرمایه در شراکت مورد استفاده است، و در نهایت، از طریق درآمدهای اجاره‌ای مربوط به دارایی که به طور جزئی توسط سرمایه‌ی آنها تأمین می‌شود، کسب سود کنند.

درک مشتری از محصول و خدمات بانکداری پنج کشور بالکان تفاوت معناداری را در درک مشتریان از کیفیت خدمات در کشورهای مختلف نشان دادند. بدیهی است که عوامل سیاسی، فنی، محیطی و اجتماعی - اقتصادی بر ادراک کیفیت خدمات مشتریان تأثیر می‌گذارند.

در امارات متحده‌ی عربی، شوم و همکاران [۴۱] دریافتند که اصول اسلامی و مهارت‌های عربی بر قصد دانشجویان مقطع کارشناسی برای باز کردن حساب در بانک اسلامی تأثیر دارند. همچنین، سایانی و میناوی [۳۴] فرض کردند که مشتریان به دلیل عوامل دینی تنها می‌توانند با بانک‌های اسلامی سر و کار داشته باشند.

با این حال، دانشمندان دیگر بر این باورند که دین عامل مهمی در انتخاب بانک اسلامی است، اما نه مهم‌ترین عامل. به عنوان مثال، رمضان [۳۱] دریافت که برخورد دوستانه‌ی

پرسنل، شهرت و تصویر اسلامی، قیمت محصول و کیفیت خدمات مشتری عوامل مهمی در انتخاب بانک اسلامی در اردن هستند. همچنین، سبحانی و همکاران [۴۳] دریافتند که سود بالا و هزینه‌های پایین خدمات، به دنبال انگیزه‌های دینی و کیفیت خدمات از عوامل مهم انتخاب بانک اسلامی در پاکستان می‌باشند.

به طور شگفت‌انگیز، مطالعات دیگر نشان دادند که دین عامل مهمی نیست. برای مثال عبده و همکاران [۱] دریافتند که به جای دین‌داری، حریم خصوصی، دسترسی آسان، کیفیت خدمات، شفافیت، تسهیلات ارائه شده و شهرت بانک عواملی هستند که به طور قابل توجهی بر مسلمانان موریس در انتخاب بانک تأثیر می‌گذارند. علاوه بر این، اقبال و همکاران [۱۸] دریافتند که عوامل تعیین‌کننده رضایت مشتریان عبارتند از: شایستگی، تعهد کارکنان بانک اسلامی و تصویر شرکت بانک اسلامی. علاوه بر این، مهار و همکاران [۲۳] دریافتند که دین‌داری و اثرگذاری اجتماعی، تأثیری بر مردم ندارند در حالی که انتخاب بانک‌های اسلامی برای کسب و کار، به جای کیفیت خدمات، شهرت بانک و عامل هزینه از عوامل مهم هستند. حتی در پاکستان، بوت و همکاران [۱۱] دریافتند که دین عامل مهمی نیست که کاربران جدید را جذب کند، اما کیفیت خدمات، راحتی و شبکه‌ی شعبه عوامل مهمی در بازاریابی بانکداری اسلامی هستند.

ایزه و نوایزگو [۱۳] دریافتند که احساس امنیت، شهرت بانک، جریان اطلاعات پیوسته، خدمات کارآمد و محرمانگی مهم‌ترین عوامل مؤثر بر انتخاب بانک کارکنان حمل و نقل هستند. ایزه و نوایزگو [۱۳] بیان کردند که عوامل فنی و به دنبال آن عامل کارکردی تأثیر معناداری دارند، در حالی که عوامل محیطی تأثیر معنی‌داری بر کارکنان حمل و نقل ندارند. علاوه بر این، آلیرو و همکاران [۶] دریافتند که نرخ پایین بهره برای وام، سرعت خدمات و تصمیم‌گیری، سهولت اخذ وام و پرداخت بالاتر بهره بر حساب پس‌انداز عواملی هستند که بر مشتری تأثیر مثبت و معنادار دارند.

مفهوم کلی اقتصاد اسلامی این است که ریسک سرمایه‌گذاری باید با درک متقابل وام گیرندگان و وام دهندگان تحمل شود، زیرا موفقیت یا شکست سرمایه‌گذاری توسط آنها کنترل نمی‌شود.

سیاست پولی اتخاذ شده توسط بانک مرکزی، برای تأثیرگذاری و هدایت فعالیت‌های مختلف اقتصادی و مالی به سمت هدف دستیابی به ثبات قیمت و در نظر گرفتن رشد اقتصادی است. نتیجه‌ی تحقیق صورت گرفته توسط ستیوان و کارسینه [۳۵] نشان داد که انتظار می‌رود

افزایش تأمین مالی بانکداری اسلامی رشد بخش واقعی را ترویج کند. این امر با نتیجه‌ی تحقیقات آسکاریا [۱۰] تقویت می‌شود، که بیان می‌کند قرارداد احترام و اشتراک ضرر و زیان (مضاربه و مشارکت) در بانکداری اسلامی به طور مثبت بر خروجی بخش حقیقی تأثیر می‌گذارد. زیرا هدف از فعالیت اقتصادی اسلامی حمایت از فعالیت‌های تولیدی، کمک به جامعه در انباشت سرمایه و توزیع ثروت برای دستیابی به رفاه برای همه است. با این حال، علی‌رغم رشد سریع صنعت بانکداری اسلامی، بانک‌های مرکزی همچنان با چالش‌هایی در اجرای سیاست پولی و انتقال آن در حضور بانک‌های اسلامی (CBS) مواجه هستند. در واقع، مشکل مکانیسم انتقال سیاست پولی از تأخیر زمانی به راه‌حل‌های جایگزین با استفاده از سیستم پولی دوگانه، مانند خط تأمین مالی بانکداری شرعی به عنوان مکمل خط اعتباری بانکی، در حال افزایش است [۱۲]. این چالش‌ها ریشه در اصول اصلی مالی اسلامی و چارچوب‌های سیاست پولی کشورهایی دارد که بانک‌های اسلامی در آنها فعالیت می‌کنند [۳].

۴-۱- تأمین مالی پرداخت شده توسط بانکداری شرعی (PYD)

فعالیت‌های اصلی در بانکداری، دادن وام و تأمین وجوه است. تأمین مالی یکی از فعالیت‌های بانکی در تحقق این جنبه از وام‌دهی است. بانک‌ها از مردم به شکل پس‌انداز، حساب‌های جاری، سپرده‌های مدت‌دار، یا آنچه ما به عنوان سرمایه‌های شخص ثالث می‌شناسیم، پول جمع می‌کنند. سپس وجوه به دست آمده از بانک‌ها در تأمین مالی و سود بانک‌ها از آن به مردم باز می‌گردد.

برخی از اشکال تأمین مالی پرداخت شده توسط بانک‌های اسلامی به شرح زیر است: تأمین مالی با قرارداد مرابحه، تأمین مالی با قرارداد مشارکت، تأمین مالی با قرارداد مضاربه، تأمین مالی با قرارداد اجاره و تأمین مالی با قرارداد استصناع (OJK تصویری از بانکداری شرعی اندونزی، [۳۰]).

۴-۲- تأمین مالی غیر عملکردی (NPF) بانکداری شرعی

تأمین مالی غیر عملکردی (NPF)، وام‌های غیر عملکردی مانند وام‌های غیر جاری، وام‌های مشکوک و وام‌های بد است (بانکداران ایکاتان اندونزی، ۲۰۱۵). NPL و NPF مشابه هم هستند، فقط تأمین مالی غیر عملکردی (NPF) اصطلاحی برای بانکداری

اسلامی و وام غیر عملکردی (NPL) اصطلاحی برای بانکداری سنتی است. به طور کلی، NPF اعتباری است که پرداخت آن بیش از نود روز به تعویق می‌افتد. به گفته‌ی عبدالله، اگر نسبت تأمین مالی غیر عملکردی (NPF) بالاتر باشد، بر سودآوری کمتر و بالعکس تأثیر خواهد داشت [۲]. تأمین مالی مشکل‌ساز پیوسته، سود بانکی را به شدت تحت تأثیر قرار خواهد داد و اگر این موضوع مورد توجه قرار نگیرد، بر دارایی‌های بانکی خود تأثیر خواهد گذاشت. تأمین مالی مشکل‌ساز نیز بر بسیاری از ابعاد مانند عملیات، نقدینگی، پرداخت بدهی و غیره تأثیر دارد. بنابراین، NPF چیزی است که هر مؤسسه‌ی مالی بانکداری اسلامی نسبت به آن بسیار محتاط است.

۵- روش‌شناسی

این تحقیق براساس داده‌های اولیه است. این پژوهش شامل نظرات سرمایه‌گذاران، اشخاص غیرروحانی، کارشناسان آموزش و مشتریان بانک‌های اسلامی مختلف است. پاسخگویان صرف‌نظر از جنسیت، به گروه‌های سنی، با سابقه‌ی تحصیلی و شغلی مختلف تعلق دارند. با این حال، برخی از شعب بانک‌های اسلامی به صورت تصادفی از شهر تهران انتخاب شدند؛ همچنین با برخی سرمایه‌گذاران از تهران مصاحبه کردیم تا مطالعه‌ی خود را با ارزش و قوی‌تر کنیم، در حالی که ۱۳۲ پرسشنامه بین سرمایه‌گذاران، مشتریان و سایر افراد جامعه توزیع شد.

سرمایه‌گذاران و دانشگاهیان، توسط شمارشگران با تجربه، از طریق پرسشنامه مورد مصاحبه قرار گرفتند. ما ۵ درصد را به عنوان سطح اطمینان در تحلیل داده‌ها استفاده کردیم. نمونه برای اجتناب از هرگونه تعصب، وزن دهی نشده بود. حوزه‌های پرسش عبارتند از: اطلاعات شخصی، اولویت برای انتخاب بانک، نظر در مورد سازگاری شرعی بانک‌های اسلامی، دانش سرمایه‌گذاران در مورد عملکرد و محصولات مالی اسلامی، سطح رضایت از کیفیت خدمات بانک‌ها، درک دانشمندان اسلامی یا علمای اسلامی از مفاهیمی اولیه‌ی بانکداری اسلامی مانند دارایی محور، بدهی محور و اسپرد، بانکداری اسلامی یک فرصت، یا تهدید یا چالش برای سرمایه‌گذاران است، بانک‌های اسلامی فرصت و اطلاعاتی را در مورد استفاده از خدمات و تسهیلات برای سرمایه‌گذاران آنها

فراهم می‌کنند. سؤالات طراحی شدند تا این حوزه‌ها را در ذهن داشته باشند و اهداف تحقیق را تأیید کنند.

یک بررسی آزمایشی انجام شد و تنظیمات لازم در پرسشنامه اجرا گردید. آزمون آزمایشی یک سنجش در مقیاس کوچک است که در آن چند شرکت‌کننده آزمون می‌دهند و در مورد مکانیک آزمایش اظهار نظر می‌کنند. آنها هر مشکلی را در دستورالعمل آزمون، مواردی که در آن، آیت‌ها، شفاف نیستند و قالب‌بندی و دیگر خطاهای وابسته به حروف چینی را نشان می‌دهند.

با این حال، این مطالعه از نمونه‌ی تنظیم شده شده و سطح اطمینان ۵ درصد استفاده کرد؛ به طور متوسط ۱۵ تا ۲۰ دقیقه از شمارش‌گر، صرف مصاحبه با سرمایه‌گذاران پاسخ‌دهنده شد. علاوه بر این، جداول ANOVA و LSD نتایج مصاحبه را توضیح دادند. پاسخ پرسشنامه‌ها در نرم‌افزار SPSS خلاصه شد. برای به دست آوردن نتایج کلی تحقیق، جدول بندی متقاطع انجام شد. سپس تمام نتایج به درصد / نسبت تبدیل شدند.

۶- تجزیه و تحلیل داده‌ها و بحث

۶-۱- تجزیه و تحلیل جمعیت شناختی

در جدول ۱ اطلاعات توصیفی شرکت‌کنندگان ذکر شده است.

جدول ۱- توزیع پاسخ‌دهندگان بر متغیرهای دموگرافیک

جنسیت	فراوانی	(%)	معتبر (%)	تجمعی (%)
مذکر	۸۵	۸۵/۰	۸۵/۰	۸۵/۰
مؤنث	۴۷	۴۷/۰	۴۷/۰	۱۳۲/۰
سن				
۲۰ - ۳۰	۲۲	۲۲/۰	۲۲/۰	۲۲/۰
۳۱ - ۴۰	۷۱	۷۱/۰	۷۱/۰	۹۳/۰
۴۱ - ۵۰	۲۱	۲۱/۰	۲۱/۰	۱۱۴/۰
۵۱ - ۶۰	۱۸	۱۸/۰	۱۸/۰	۱۳۲/۰
وضعیت تأهل				
مجرد	۴۵	۴۵/۰	۴۵/۰	۴۵/۰
متأهل	۷۳	۷۳/۰	۷۳/۰	۱۱۸/۰
جدا شده/طلاق گرفته	۱۴	۱۴/۰	۱۴/۰	۱۳۲/۰

تحصیلات				
Amma / Matric	۳۲	۳۲/۰	۳۲/۰	۳۲/۰
Khasa / F.A	۱۷	۱۷/۰	۱۷/۰	۴۹/۰
کارشناسی / Alamia	۴۴	۴۴/۰	۴۴/۰	۹۳/۰
کارشناسی ارشد / Shadat-ul- Alamia	۳۷	۳۷/۰	۳۷/۰	۱۳۰/۰
PhD	۲	۲/۰	۲/۰	۱۳۲/۰
مجموع	۱۳۲	۱۳۲/۰	۱۳۲/۰	

منبع: [۳۷]

هدف از مقادیر میانگین، تعیین مرکز گرایش در تمام مقادیر داده شده در داده‌ها است. بیشترین و کمترین میانگین به ترتیب ۲/۷۷۲ و ۱/۱۸۴ در جدول بالا است. تفاوت مقدار حداکثر و حداقل برابر ۱/۵۸۸ است. بیشتر مقادیر نزدیک به حداکثر میانگین هستند و هیچ مقدار منفی در کل جدول یافت نمی‌شود که نشان‌دهنده‌ی رابطه‌ی مثبت بین تمام مقادیر میانگین است. برای تمام بانک‌های اسلامی بالاترین مقادیر میانگین مربوط به این سؤال است که آیا سرمایه‌گذاران عادی، در مورد نحوه‌ی تولید محصولات بانکداری اسلامی مانند تأمین مالی خودرو و خانه آگاهی دارند؟، با بزرگی ۲/۷۷۲ برای هر دو متغیر. همانطور که برای جمع‌آوری این داده‌ها از پرسشنامه استفاده شد، مقدار ۱ نشان‌دهنده‌ی وضعیت بسیار مخالف و ۵ برای پاسخ بسیار موافق است. از این رو، مقدار میانگین ۲/۷۷۲ نشان می‌دهد که اکثر سرمایه‌گذاران در هر دو مورد در توافق هستند. با این حال، پایین‌ترین مقدار میانگین ۱/۱۸۴ در این زمینه رخ می‌دهد که آیا فکر می‌کنید بانکداری اسلامی فرصتی برای سرمایه‌گذاران است؟

۲-۶-۲- آزمون t نمونه‌ی مستقل

جدول ۲، نتایج حاصل از آزمون t نمونه‌ی مستقل را نشان می‌دهد. داده‌ها بر اساس این آزمون با هدف تحلیل جامع چالش‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها به روش تصحیح تصورات نادرست برای جامعه در مورد بانک‌های اسلامی پردازش شدند.

جدول ۲- متغیرهای میانگین گروهی

متغیرهای میانگین گروهی	میانگین	نوع بانک	تفاوت مقادیر میانگین	علامت (دو دنباله ای) (ی)
آیا دانشمندان یا علما مفاهیم اساسی بانکداری اسلامی مانند دارایی محور، بدهی محور و اسپرد را درک می کنند؟	۱/۵۳۸	اسلامی سنتی	۱/۶۰۶ - ۰/۱۰۶ ۱/۵	۰/۲۶۲
آیا شما فکر می کنید بانکداری اسلامی یک تهدید برای سرمایه گذاران است؟	۱/۶۳۶	اسلامی سنتی	۱/۵۷۵ - ۰/۱۰۲ ۱/۶۷۷	۰/۲۳۸
آیا شما فکر می کنید بانکداری اسلامی یک چالش برای سرمایه گذاران است؟	۱/۴۰۹	اسلامی سنتی	۱/۳۹۳ - ۰/۱۰۶ ۱/۳۸۷	۰/۹۳۷
آیا شما فکر می کنید بانکداری اسلامی یک فرصت برای سرمایه گذاران است؟	۱/۱۸۴	اسلامی سنتی	۱/۲۱۲ - ۰/۱۱۲ ۱/۱۰	۰/۰۸۷
میزان رضایت خود از بانک های اسلامی را به چه صورت رده بندی می کنید؟	۲/۴۵۳	اسلامی سنتی	۲/۴۲۴ - ۰/۱۶۲ ۲/۵۸۶	۰/۲۱۱
آیا از بانک های خود در مورد سازگاری شرعی عملیات بانکی سؤال می کنید؟	۲/۳۶۳	اسلامی سنتی	۲/۴۸۴ - ۰/۲۲۶ ۲/۲۵۸	۰/۱۰۵
هنگامی که مشکلی دارید، آیا بانک شما برای ایجاد انگیزه در سرمایه گذاران خود به حل، آن علاقه ای صادقانه نشان می دهد؟	۲/۶۴۶	اسلامی سنتی	۲/۶۰۶ - ۰/۱۲۷ ۲/۷۳۳	۰/۳۴۹
آیا بانک های اسلامی در مورد استفاده از خدمات و تسهیلات به سرمایه گذاران خود، فرصت و اطلاعات ارائه می دهند؟	۲/۴۱۵	اسلامی سنتی	۲/۲۷۲ - ۰/۳۹۴ ۲/۶۶۶	۰/۰۰۵
نظر شما در مورد بانک های اسلامی چیست؟	۲/۳۶۳	اسلامی سنتی	۲/۳۶۳ - ۰/۰۴۱ ۲/۳۲۲	۰/۷۳۸
نظر شما در مورد سیستم بانکی سازگار با شرع چیست؟	۲/۰۶۱	اسلامی سنتی	۲/۰۰ - ۰/۱۲۹ ۲/۱۲۹	۰/۲۴۲
معمولاً هیچ بانک اسلامی به سرمایه گذاران عادی نزدیک نمی شود	۲/۴۶۹	اسلامی سنتی	۲/۴۲۴ - ۰/۰۵۹ ۲/۴۳۸	۰/۶۹۳
روند باز کردن حساب در بانکداری اسلامی برای شخص غیرروحانی دشوار است.	۲/۴۳۰	اسلامی سنتی	۲/۳۹۳ - ۰/۱۰۷ ۲/۵	۰/۴۷۷
چه تعداد از دانشمندان دین اسلام سازوکار بانک های اسلامی مانند معاملات مالی را درک می کنند؟	۲/۴۸۴	اسلامی سنتی	۲/۶۳۶ - ۰/۲۸۲ ۲/۳۵۴	۰/۰۵۶
سرمایه گذاران چقدر می دانند که سپرده ها در بانک های اسلامی استفاده و توزیع می شود؟	۲/۴۸۴	اسلامی سنتی	۲/۴۲۴ - ۰/۰۹۲ ۲/۵۱۶	۰/۵۲۲
آیا سرمایه گذاران عادی از رویه محصولات بانکداری اسلامی مانند تأمین مالی خودرو و خانه اطلاعی دارند؟	۲/۲۷۲	اسلامی سنتی	۳/۰۶۰ - ۰/۶۰۹ ۲/۴۵۱	۰/۰۰۰

منبع: (شبیر و همکاران، ۲۰۱۹)

تفاوت‌های معناداری بین ارزش‌های میانگین بانک‌ها در متغیرهای زیر مشاهده شد: میزان رضایت خود از بانک‌های اسلامی را به چه صورت رده‌بندی می‌کنید، آیا بانکداری اسلامی تهدیدی برای سرمایه‌گذاران است، هنگامی که مشکلی دارید، آیا بانک شما برای ایجاد انگیزه در سرمایه‌گذاران خود به حل، آن علاقه‌ی صادقانه نشان می‌دهد، نظر شما در مورد سیستم بانکی سازگار با شرع چیست، آیا بانک‌های اسلامی در مورد استفاده از خدمات و تسهیلات به سرمایه‌گذاران خود، فرصت و اطلاعات ارائه می‌دهد، معمولاً هیچ بانک اسلامی به سرمایه‌گذاران عادی نزدیک نمی‌شود، روند باز کردن حساب در بانکداری اسلامی برای شخص غیرروحانی دشوار است و سرمایه‌گذاران چقدر می‌دانند که سپرده‌ها در بانک‌های اسلامی استفاده و توزیع می‌شوند.

ارزش قابل‌توجه این بانک‌ها نشان می‌دهد که این بانک‌های اسلامی نتایج متفاوتی را تحت متغیرهای زیر دارند: بانک‌ها فرصت‌ها و اطلاعاتی را در مورد استفاده از خدمات و تسهیلات به سرمایه‌گذاران خود ارائه می‌دهند، آیا سرمایه‌گذاران عادی در مورد روند محصولات بانکداری اسلامی مانند تأمین مالی خودرو و خانه آگاهی دارند؟ در حالی که بین این متغیرها بیشترین تفاوت میانگین در این مورد یافت شد: سرمایه‌گذاران عادی در مورد نحوه‌ی عملکرد محصولات بانکداری اسلامی مانند تأمین مالی خودرو و خانه آگاهی دارند که تفاوت میانگین ۰/۶۰۹ بود. تفاوت میانگین مثبت است که دلیلی برای این ادعاست که این مسئله در یک سطح بالاتر در هم‌تایان اسلامی به وقوع می‌پیوندد. این بدان معناست که مدیریت سنتی بانک‌ها در ایران به اندازه‌ی مدیریت بانک اسلامی به کیفیت خدمات مربوط نیست. این مسئله به دلیل ورود جدید بانک‌های اسلامی در صنعت مالی برای سرمایه‌گذاران است.

۳-۶- مقایسه‌ی چندگانه‌ی LSD

جدول زیر شامل آمار تولید شده برای LSD است. در اینجا تفاوت گروه معنادار می‌شود، زیرا تحصیلات دینی، با ارزش معناداری در ۰/۰۹ و تفاوت میانگین در ۰/۴۶۶-، از ۱ به ۲ می‌رسد. این تفاوت منفی نشان دهنده‌ی این حقیقت است که ادراک سرمایه‌گذاران به سمت "خیر" می‌رود. با این حال، ما می‌گوییم که افزایش تحصیلات دینی سرمایه‌گذاران

از Amma به Khasa (سطح ابتدایی به سطح متوسطه)، درک آنها از گرفتن سرمایه‌گذاری‌های بانکداری اسلامی را به عنوان چالش برانگیز کاهش می‌دهد.

جدول ۳. مقایسه چندگانه LSD

متغیر مستقل	(I) تحصیلات سنتی	(J) تحصیلات سنتی	تفاوت میانگین (I - J)	خطای استاندارد	سطح معناداری
چالش					
بعد ۳	۱/۰۰	۲/۰۰	۰/۰۰۰	۰/۴۶۲	۱/۰۰۰
		۳/۰۰	-۰/۸۳۳*	۰/۳۵۳	۰/۰۲۰
		۴/۰۰	-۰/۲۵۰	۰/۳۳۲	۰/۴۵۴
		۵/۰۰	-۰/۵۰۰	۰/۳۳۲	۰/۱۳۵
بعد ۳	۲/۰۰	۱/۰۰	۰/۰۰۰	۰/۴۶۲	۱/۰۰۰
		۳/۰۰	-۰/۸۳۳*	۰/۳۵۳	۰/۰۲۰
		۴/۰۰	-۰/۲۵۰	۰/۳۳۲	۰/۴۵۴
		۵/۰۰	-۰/۵۰۰	۰/۳۳۲	۰/۱۳۵
بعد ۲	۳/۰۰	۱/۰۰	-۰/۸۳۳*	۰/۳۵۳	۰/۰۲۰
		۲/۰۰	-۰/۸۳۳*	۰/۳۵۳	۰/۰۲۰
بعد ۳		۴/۰۰	-۰/۵۸۳*	۰/۱۴۷	۰/۰۰۰
		۵/۰۰	-۰/۳۳۳*	۰/۱۴۶	۰/۰۲۴
بعد ۳	۴/۰۰	۱/۰۰	۰/۲۵۰	۰/۳۳۲	۰/۴۵۴
		۲/۰۰	۰/۲۵۰	۰/۳۳۲	۰/۴۵۴
		۳/۰۰	-۰/۵۸۳*	۰/۱۴۷	۰/۰۰۰
		۵/۰۰	-۰/۲۵۰*	۰/۰۸۵	۰/۰۰۴
بعد ۳	۵/۰۰	۱/۰۰	۰/۵۰۰	۰/۳۳۲	۰/۱۳۵
		۲/۰۰	۰/۵۰۰	۰/۳۳۲	۰/۱۳۵
بعد ۱		۳/۰۰	-۰/۳۳۳*	۰/۱۴۶	۰/۰۲۴
		۴/۰۰	۰/۲۵۰	۰/۰۸۵	۰/۰۰۴
فرصت					
بعد ۱	۱/۰۰	۲/۰۰	۰/۰۰۰	۰/۳۷۳	۱/۰۰۰
		۳/۰۰	-۰/۱۶۷	۰/۲۸۴	۰/۵۶۰
		۴/۰۰	-۰/۳۳۳	۰/۲۶۸	۰/۲۱۷
		۵/۰۰	-۰/۰۶۷	۰/۲۶۸	۰/۸۰۴
بعد ۳	۲/۰۰	۱/۰۰	۰/۰۰۰	۰/۳۷۳	۱/۰۰۰
		۳/۰۰	-۰/۱۶۷	۰/۲۸۴	۰/۵۶۰
		۴/۰۰	-۰/۳۳۳	۰/۲۶۸	۰/۲۱۷
		۵/۰۰	-۰/۰۶۷	۰/۲۶۸	۰/۸۰۴
بعد ۳	۳/۰۰	۱/۰۰	۰/۱۶۷	۰/۲۸۴	۰/۵۶۰
		۲/۰۰	۰/۱۶۷	۰/۲۸۴	۰/۵۶۰
بعد ۲		۴/۰۰	-۰/۱۶۷	۰/۱۱۹	۰/۱۶۴
		۵/۰۰	۰/۱۰۰	۰/۱۱۷	۰/۳۹۸

۰/۳۱۷	۰/۲۶۸	۰/۳۳۳	۱/۰۰	۴/۰۰	بعد ۳
۰/۳۱۷	۰/۲۶۸	۰/۳۳۳	۲/۰۰		
۰/۱۶۴	۰/۱۱۹	۰/۱۶۷	۳/۰۰		
۰/۰۰۰	۰/۰۶۹	-۰/۲۶۷*	۵/۰۰		
۰/۸۰۴	۰/۲۶۸	۰/۶۶۷	۱/۰۰	۵/۰۰	بعد ۳
۰/۸۰۴	۰/۲۶۸	۰/۶۶۷	۲/۰۰		
۰/۳۹۸	۰/۱۱۷	-۰/۱۰۰	۳/۰۰		
۰/۰۰۰	۰/۰۶۹	-۰/۲۶۷*	۴/۰۰		
نکته: مقایسه‌های چندگانه LSD					

منبع: [۳۷]

زمانی که تحصیلات دینی از ۲ به ۱ می‌رسد، تمام نتایج مشابه آنچه در بالا مطرح شد اما با میانگین اختلاف مثبت (۰/۴۶۶) خواهد شد. در بعد مشابه ۳، نتایج زمانی متفاوت است که تحصیلات دینی با تفاوت میانگین ۰/۴۱۶ در سطح ۰/۰۰۱ معنادار از ۲ به ۳ می‌رسد. این بدان معناست که درک سرمایه‌گذار در مورد بانکداری اسلامی به عنوان یک چالش، مثبت است. در بعد ۲، روحیه‌ی تحصیلات دینی با تفاوت میانگین منفی (۰/۴۱۶-) در سطح معناداری (۰/۰۰۱) از ۳ تا ۲ شکل گرفتند و تمام نتایج به شکل معکوس تبدیل شدند.

در جدول فرصت، زمانی که تحصیلات دینی از ۱ به ۳ و ۱ به ۴ می‌رسد، تفاوت گروهی با شکل مثبت با ۰/۳۳۷ و ۰/۴۰۰ به ترتیب، در سطوح ۰/۰۱۲ و ۰/۰۰۹ معنادار شد. این نشانه‌های مثبت نشان می‌دهد که بانک‌های اسلامی فرصتی برای سرمایه‌گذاران هستند. با این حال، در بعد ۲، زمانی که تحصیلات دینی از ۱ به ۲ و ۱ به ۳ منتقل می‌شود، تفاوت میانگین ارزش‌های دینی ۰/۳۳۷ و ۰/۴۰۰ با سطح معنی‌دار پذیرش ۰/۰۱۲ و ۰/۰۰۹ هستند. در بعد ۳، ارتباط میان تحصیلات دینی به شکل مثبت از ۲ تا ۳، ۲ تا ۴ و ۲ تا ۵ با مقادیر میانگین ۰/۵۲۰، ۰/۵۸۳ و ۰/۵۸۳ به ترتیب، در سطوح تفاوت معنی‌دار ۰/۰۰۰، ۰/۰۰۰ و ۰/۰۳۲ معنی‌دار بودند. نتایج این همبستگی بین متغیرها نشان می‌دهد که سرمایه‌گذاران می‌خواهند از طریق سرمایه‌گذاری پرتفوی خود بیشتر در بانک‌های اسلامی سرمایه‌گذاری کنند. در ابعاد ۳، ۴ و ۵ همبستگی منفی بین متغیرها از ۳ به ۱ و ۳ به ۲ و ۴ به ۱ و ۴ به ۲ و ۵ به ۲ با مقادیر میانگین اختلاف ۰/۳۳۷-، ۰/۵۲۰-، ۰/۴۰۰-، ۰/۵۸۳- و ۰/۵۸۳- در سطح مثبت مقادیر اختلاف ۰/۰۱۲، ۰/۰۰۰، ۰/۰۰۰۹، ۰/۰۰۰ و ۰/۰۳۲ مشاهده شد.

۴/۶. ANOVA. در مقایسه‌ی نسبی که در بین سه متغیر تهدید، فرصت و چالش برای مشاهده‌ی تغییر در ادراک سرمایه‌گذاران نسبت به تحصیلات دینی انجام شد، جدول زیر نتایج ANOVA یک طرفه را توصیف می‌کند. همانطور که از طریق تجزیه و تحلیل داده‌ها مشخص شد، درک سرمایه‌گذاران از گرفتن بانکداری اسلامی به عنوان چالش با تغییر در تحصیلات دینی ارزش معناداری در ۰/۰۰۰ تفاوت معناداری دارد، در حالی که نتایج فرصت همانند چالش است، اما نتیجه‌ی تهدید متفاوت است که نشان دهنده‌ی ارزش غیرمعنادار در سطح ۰/۵۲۴ معناداری است. از آن به بعد، متغیر تهدید به آزمون بعدی LSD و بالعکس برای چالش و فرصت گرفته نشد.

جدول ۴- ANOVA

توضیح	مجموع مربعات	DF	مجدور میانگین	آماره‌ی F	سطح معناداری
تهدید					
بین گروه‌ها	۰/۷۵۵	۴	۰/۱۸۹	۰/۸۰۵	۰/۵۲۴
درون گروه‌ها	۲۹/۷۹۰	۱۲۷	۰/۲۳۵		
مجموع	۳۰/۵۴۵	۱۳۱			
چالش					
بین گروه‌ها	۴/۷۴۲	۴	۱/۱۸۶	۵/۵۴۳	۰/۰۰۰
درون گروه‌ها	۲۷/۱۶۷	۱۲۷	۰/۲۱۴		
مجموع	۳۱/۹۰۹	۱۳۱			
فرصت					
بین گروه‌ها	۲/۱۶۹	۴	۰/۵۴۲	۳/۸۹۶	۰/۰۰۵
درون گروه‌ها	۱۷/۴۰۰	۱۲۵	۰/۱۳۹		
مجموع	۱۹/۵۶۹	۱۲۹			

منبع: [۳۷]

۷- نتیجه‌گیری

این مطالعه به بررسی رفتار و ایده‌های پنج لایه‌ی تصور نادرست در مورد سیستم مالی اسلامی می‌پردازد که در آن لایه‌ی اول ایدئولوژی شخص غیرروحانی در مورد بانک‌های اسلامی را شناسایی می‌کند. این شخص غیرروحانی هیچ گزارشی از مؤسسات مالی بهره‌دار و غیر بهره‌دار ندارد. با این حال، بقیه‌ی چهار لایه شامل دارندگان حساب در بانک‌های اسلامی، اقتصاددانان اسلامی، اقتصاددانان سنتی و دانشمندان دینی یا علما

هستند. در این مطالعه، مشخص شده است که بانکداری اسلامی تا حدودی فرصت، چالش و تهدید برای دیدگاه سرمایه‌گذار است. نتایج حاصل از این مطالعه نشان می‌دهد که دو متغیر فرصت و چالش از سه متغیر به طور مثبت معنادار بوده و یک متغیر باقیمانده‌ی تهدید، غیرمعنادار است. نتایج مقادیر میانگین فردی نشان می‌دهد که بیشتر مقادیر به مبدأ نزدیک هستند و بیشترین و کمترین مقادیر به ترتیب $2/774$ و $1/184$ می‌باشند. آزمون t نتایج معنادار و غیر معنادار مدل را نشان می‌دهد و ما تمام ارزش‌های فردی را براساس سطوح معناداری توضیح می‌دهیم. آزمون F سطح معنادار را به عنوان پذیرش یا رد کل مدل نشان می‌دهد. جداول مقایسه‌ی چند متغیره آزمون LSD ، نتایج ترکیبی را از نظر متغیرهای مثبت و منفی نشان می‌دهند که مبتنی بر ابعاد، تفاوت میانگین مقادیر، خطاهای استاندارد، هم تحصیلات دینی (I, J) هم سطوح معناداری هستند.

در بررسی این مطالعه اشاره شده است که اکثر سرمایه‌گذاران تحصیلات خوبی ندارند و قادر به تمایز بین عملکرد دارایی و بدهی ترازنامه نیستند. در بررسی این مطالعه، برخی سرمایه‌گذاران دیدگاه‌های خود را به اشتراک می‌گذارند که سرمایه‌گذاران سیستم بانکداری سنتی به ما گفتند که بانکداری اسلامی در بازار جهانی کار نمی‌کند یا بیشتر وجود نخواهد داشت. این خبر تأثیر بدی بر سرمایه‌گذاران جدید و موجود بانک‌های اسلامی داشت. با توجه به تصور نادرست ذکر شده در بالا، پیشنهاد می‌شود که IFI‌ها کتابچه‌های کوچک را به زبان ملی و محلی برای ایجاد انگیزه در سرمایه‌گذاران جدید و موجود در مورد ساختار سیستم توسعه محصول و حوزه‌های سرمایه‌گذاری بانک‌های اسلامی در جهان منتشر کنند. IFI‌ها همچنین جلسات متمرکز را با تمام سرمایه‌گذاران خود، به ویژه با سرمایه‌گذاران بلند مدت سازماندهی خواهند کرد. این حقایق باید تصورات نادرست سرمایه‌گذاران را کاهش دهند و همچنین IFS را در جهان با فرصتی برای سرمایه‌گذاران جدید ارتقا دهند.

بر اساس یافته‌های این مطالعه، پیشنهادات ذیل مطرح شده است. مشاهده شد که سرمایه‌گذاران دانش تأمین مالی اسلامی را به خوبی هضم نمی‌کنند؛ علاوه بر این، افراد با آگاهی بیشتر نسبت به امور مالی اسلامی دارای ارتباط مثبت هستند. سطح پایین‌تر همدلی دریافتی توسط کارکنان بانک اسلامی، سوخت این کمبود دانش است. از این رو، بانک‌ها جهت کار بر روی اصول اقتصاد دانش با ایجاد دانش بهتر در میان عموم مردم از طریق برگزاری سمینارها و در میان کارکنان با افزایش آموزش‌های بانکداری اسلامی تشویق می‌شوند. مشاهده شد که درک سرمایه‌گذاران قوی است تا سرمایه‌گذاری‌های اسلامی را به

عنوان فرصتی برای سرمایه‌گذاری در نظر بگیرند. این حقیقت در استراتژی بازاریابی بانک‌های اسلامی مناسب است و سرمایه‌گذاران تشویق می‌شوند تا سرمایه‌گذاری‌های اسلامی را برای متنوع کردن پرتفوی خود انتخاب کنند. علاوه بر این، تحقیقات بیشتر را می‌توان به گونه‌ای که این مطالعه براساس ماهیت روش‌شناسی آن، بر حسب پرسشنامه بوده است، انجام داد و نتایج را می‌توان با تحقیقات آتی با روش‌های تجربی مقایسه کرد.

مرجع‌ها

- [1] Abduh, M., Ramjaun, S.B., and Mustaqim, M. (2018). Bank selection criteria and servqual survey among Muslims in Mauritius. *Qudus International Journal of Islamic Studies*, 6(2), 222-250.
- [2] Abdullah, F. (2010). *Manajemen Perbankan Cet. 3*, Malang, UMM Press.
- [3] Ahmed, W.M.A. (2018). How do Islamic versus conventional equity markets react to political risk? Dynamic panel evidence. *International Economics*, 156, 284-304. <https://doi.org/10.1016/j.inteco.2018.05.001>
- [4] Alam, M.K., Mustafa, H., Uddin, M.S., Islam, M.J., Mohua, M.J., and Hassan, M.F. (2020). Problems of Shariah governance framework and different bodies: An empirical investigation of Islamic Banks in Bangladesh. *The Journal of Asian Finance, Economics*.
- [5] Algabry, L., Alhabshi, S.M., Soualhi, Y., and Alaeddin, O. (2020). Conceptual framework of internal Shari' ah audit effectiveness factors in Islamic banks. *ISRA International Journal of Islamic Finance*, 12(2), 171-193. <https://doi.org/10.1108/IJIF-09-2018-0097>.
- [6] Aliero, H.M., Aliero, I.H., and Zakariyya'u, S. (2018). What determines customers' choice of a bank? Evidence from Sokoto-Nigeria. *Journal of Banking and Finance Management*, 1(1), 61-69.
- [7] Al-Omar, F., and Abdel-Haq, M. (1996). Islamic Banking: Theory, Practice and Challenges. *Zed Books, London and Business*, 7(3), 265-276. <https://doi.org/10.13106/jafeb.2020.vol7.no3.265>.
- [8] Arbouna, M.B. (2007). The combination of contracts in shariah: a possible mechanism for product development in Islamic banking and finance. *Thunderbird International Business Review*, 49(3), 341-369.
- [9] Arouri, M.E., Ben Ameer, H., Jawadi, N., Jawadi, F., and Louhichi, W. (2013). Are Islamic finance innovations enough for investors to

- escape from a financial downturn? Further evidence from portfolio simulations. *Applied Economics*, **45**(24), 3412-3420.
- [10] Ascarya, A. (2012). Transmission Channel and Effectiveness of Dual Monetary Policy in Indonesia. *Buletin Ekonomi Moneter dan Perbankan*, **14**(3), 269-298. <https://doi.org/10.21098/bemp.v14i3.405>
- [11] Butt, I., Ahmad, N., Naveed, A., and Ahmed, Z. (2018). Determinants of low adoption of Islamic banking in Pakistan. *Journal of Islamic Marketing*, **9**(3), 655-672.
- [12] Caporale, G.M., Çatık, A.N., Helmi, M.H., Menla Ali, F., and Tajik, M. (2020). The bank lending channel in the Malaysian Islamic and conventional banking system. *Global Finance Journal*, **45**, 100478. <https://doi.org/10.1016/j.gfj.2019.100478>
- [13] Ezech, P.C., and Nkamnebe, A.D. (2019). The prospects of Islamic banking in southeast of Nigeria. *Journal of Islamic Marketing*, doi: 10.1108/JIMA-03-2016-0023.
- [14] Hanif, M. F., and Haron, R. (2022). Corporate governance and corporate social responsibility in islamic banks: a systematic literature review. *IIUM Law Journal*, **30**(S2), 57-92.
- [15] Hassan, A., and Haridan, N. (2019). Shariah auditing and Shariah compliance assurance in Malaysian Islamic banks. *Global Journal Al Thaqafah*, **SI**, 61-72. <https://doi.org/10.7187/GJATSI12019-6>.
- [16] Hassan, N.M.N., and Musa, M. (2003). An evaluation of the Islamic banking development in Malaysia. *paper presented at International Islamic Banking Conference 2003*, Prato. <https://ojk.go.id/id/berita-dan-kegiatan/publikasi/Pages/-Snapshot-Perbankan-SyariahIndonesia-September-2020.aspx>.
- [17] Hussain, G.R., and Parker, L.D. (2013). Islamic banking in Pakistan: a history of emergent accountability and regulation. *Accounting History*, **18**(1), 5-29.
- [18] Iqbal, M., Nisha, N., and Rashid, M. (2018). Bank selection criteria and satisfaction of retail customers of Islamic banks in Bangladesh. *International Journal of Bank Marketing*, **36**(5), doi: 10.1108/IJBM-01-2017-0007.
- [19] Jawadi, F., Jawadi, N., and Louhichi, W. (2014). Does Islamic finance outperform conventional finance? Further evidence from the recent financial crisis (no. 2014-279).
- [20] Mansour, W. (2020). Toward new strategies of Islamic financial products development. *Journal of Islamic Accounting and Business Research*, **11**(9), 2053-2067. <https://doi.org/10.1108/JIABR-09-2018-0135>.

- [21] Marliana, A., Shahimi, S., and Ghafar Ismail, A. (2011). Operational risk in Islamic banks: examination of issues. *Qualitative Research in Financial Markets*, **3**(2), 131-151.
- [22] Mawardi, A.H. (2011). *Kitab Adab al-Dunya w'al-Din (The Ethics of Religion and of This World)*, Nabu Press, South port.
- [23] Mehar, M.R., Tahir, H., Aziz, Z., and Hassan, M. (2019). The psychological behaviour of people in the selection of Islamic banks. *Pyrex Journal of Business and Finance Management Research*, **5**(2), 13-24.
- [24] Miskawaih, I. (2010). Tahdzib al-Akhlaq wa Tathhir al-A'raq, Maktabah al-Thaqafah al-Diniyyah, Cairo. Nathan, S. and Ribiere, V. (2007). From knowledge to wisdom: the case of corporate governance in Islamic banking. *The Journal of Information and Knowledge Management Systems*, **37**(4), 471-483.
- [25] Mohammad, B.A. (2011), *An analysis of the Islamic banking system as a means of preservation and distribution of wealth in Islamic law*, A thesis submitted to the school of postgraduate Studies, Ahmadu Bello University in Department of Islamic law.
- [26] Mukhibad, H., Nurkhin, A., and Rohman, A. (2020). Corporate governance mechanism and risk disclosure by Islamic banks in Indonesia. *Banks and Bank Systems*, **15**(1), 1–11. [https://doi.org/10.21511/bbs.15\(1\).2020.01](https://doi.org/10.21511/bbs.15(1).2020.01).
- [27] Naqvi, S.N.H. (2003). *Perspective on Morality and Human Well-Being: A Contribution to Islamic Economics*, the Islamic Foundation, Leicester.
- [28] Nurrachmi, R., Fathia, M., Akhtar, A.M., Radenarmad, N., and Rulia, A. (2012). Time value of money in Islamic perspective and the practice in Islamic banking implications. MPRA Paper No.46818, INCEIF.
- [29] Obid, S.N., and Naysary, B. (2014). Toward a comprehensive theoretical framework for Shariah governance in Islamic financial institutions. *Journal of Financial Services Marketing*, **19**(4), 304–318. <https://doi.org/10.1057/fsm.2014.26>.
- [30] OJK Snapshot Perbankan Syariah Indonesia (2020). Diambil kembali dari, ojk.go.id:
- [31] Ramadan, Z.S. (2013). Jordanian criteria for Islamic banks selection. Evidence from the Jordanian banking sector. *International Journal of Academic Research in Accounting, Finance and Management Sciences*, **3**(3), 139-145.

- [32] Raman, R. (2010). *A study of consumers' adoption towards Islamic banking products and services in the state of Kedah Darul Aman*, Unpublished master's thesis, Universiti Utara Malaysia.
- [33] Saha, R., and Kabra, K.C. (2020). Corporate governance and voluntary disclosure: A synthesis of empirical studies. *Business Perspectives and Research*, **8**(2), 117-138. <https://doi.org/10.1177/2278533719886998>.
- [34] Sayani, H., and Miniaoui, H. (2013). Determinants of bank selection in the United Arab Emirates. *International Journal of Bank Marketing*, **31**(3), 206-228.
- [35] Setiawan, R.Y., and Karsinah, K. (2018). Mekanisme Transmisi Kebijakan Moneter dalam Mempengaruhi Inflasi dan Pertumbuhan Ekonomi di Indonesia. *Economics Development Analysis Journal*, **5**(4), 460-473. <https://doi.org/10.15294/edaj.v5i4.22183>.
- [36] Shabbir, M.S., Ghazi, M.S., and Akhtar, T. (2016). The relationship between traditional as well as modern modes of financial instruments for international market through Islamic finance. *Journal of Internet Banking and Commerce*, **22**(3).
- [37] Shabbir, M.S. and Rehman, A. (2019). Layers of misconceptions about Islamic banking: Are Islamic banks threats, challenges and opportunities for investors?, *Journal of Islamic Marketing*, **10**(3), 874-892. <https://doi.org/10.1108/JIMA-02-2018-0026>.
- [38] Shabbir, M.S., Ghazi, M.S., and Akhtar, T. (2015). The viability of Islamic finance and its impact on global financial stability: evidence from practical implications. *European Journal of Economics, Finance and Administrative Sciences*, **5**(85).
- [39] Shabbir, M.S., Khalil ur Rehman, A., and ur Rasool, A. (2015). Does Islamic finance industry manage shariah complaint risk in transactions?. *European Journal of Economics, Finance and Administrative Sciences*, **3**(83).
- [40] Shahzad, M., and Rehman, A. (2015). Barriers to service quality in the banks of Pakistan: a comparative study of Islamic and conventional banks. *Business and Economics Journal*, **6**(4), 178.
- [41] Shome, A., Jabeen, F., and Rajaguru, R. (2018). What drives consumer choice of Islamic banking services in the United Arab Emirates?. *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management*, **11**(1), 79-95, doi: 10.1108/IMEFM-03-2017-0066.
- [42] Siddiqui, S.H. (2001). Islamic banking: true modes of financing, **109**, New Horizon.

- [43] Subhani, M.I., Hasan, S.A., Rafiq, M.F., Nayaz, M., and Osman, A. (2012). Consumer criteria for the selection of an Islamic bank: evidence from Pakistan. *International Research Journal of Finance and Economics*, **94**, 1-9.
- [44] Zaki, I., Mawardi, I., Widiastuti, T., Hendratmi, A., and Anova, D.F. (2019). Business network strategy in Islamic micro finance institution of Islamic board- ing school. *Humanities and Social Sciences Reviews*, **7**(4), 276–279. <https://doi.org/10.18510/hssr.2019.7435>.

امیرعباس فرهمند

دکترای مدیریت و استادیار گروه مدیریت تکنولوژی
تهران، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، دانشکده مدیریت و اقتصاد، گروه مدیریت تکنولوژی.
رایانشانی: a.farahmand47@hotmail.com

امیرحسین کسرائی

دانشجوی دکتری مدیریت
تهران، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، دانشکده مدیریت و اقتصاد، گروه مدیریت صنعتی.
رایانشانی: ahkasraee@gmail.com

محمدحسین رستمی

دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت
تهران، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، دانشکده مدیریت و اقتصاد، گروه مدیریت کسب و کار.
رایانشانی: mhr-rostami@yahoo.com